

OKRUGLI STOL *KULTURNO DOBRO U KNJIŽNICAMA*

U okviru teme 37. skupštine HKD-a *Knjižnice u zajednici*, na poticaj Komisije za zaštitu knjižnične građe, a uza suradnju Komisije za povijest knjige i knjižnica, održan je 30. rujna 2010. okrugli stol *Kulturno dobro u knjižnicama : od prijave do registracije*.

Pozivu za sudjelovanje odazvali su se: mr. sc. Tinka Katić, knjižničarska savjetnica u Hrvatskom zavodu za knjižničarstvo, služba baštinske i spomeničke knjižnice u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, Lukrecija Pavičić Domijan, načelnica Odjela za inspekcijske poslove zaštite kulturne baštine pri Ministarstvu kulture, Dunja Seiter Šverko, viša stručna savjetnica u Odjelu za knjižničnu djelatnost Uprave za kulturni razvitak i kulturnu politiku MK, te Ivanka Kuić, Iva Kolak i Anita Tičinović iz Sveučilišne knjižnice u Splitu i Milenka Bukvić iz Znanstvene knjižnice Zadar.

Za izlaganja i raspravu bilo je zainteresirano mnogo sudionika rada Skupštine, pa je Okrugli stol potrajao duže nego što je Programom predviđeno.

U nastavku donosimo sažetke izlaganja.

Tinka Katić: Program zaštite i očuvanja knjižničkoga kulturnog dobra

Zakonodavac je Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, kao središnjoj matičnoj knjižnici, povjerio veliku obvezu u zaštiti pisane kulturne baštine. Zaštita pisane kulturne baštine regulirana je kroz važeće hrvatske zakone *Zakon o knjižnicama* i *Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnog dobra* te brojne propise proizašle iz tih zakona (pravilnik o Upisniku knjižnica i knjižnica u sastavu, Pravilnik o zaštiti knjižnične građe, Pravilnik o matičnoj djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj, Pravilnik o Registru kulturnih dobara Republike Hrvatske, Pravilnik o načelima suvremenog upravljanja baštinom ...).

NSK je do 2007. ovu obvezu izvršavala, uglavnom, prema pojedinim slučajevima i to najčešće prema tzv. "spomeničkim knjižnicama". Od 2007. NSK ozbiljnije pristupa povjerenjeloj ulozi te je izrađen *Program zaštite i očuvanja knjižnične građe koja ima svojstva kulturnog dobra*. Program je, osim spomeničkih knjižnica, obuhvatio sve imatelje kulturnog dobra te naznačio ciljeve, metodologiju i način provedbe.

Uvidom u stanje na terenu, očigledno je fizičko propadanje građe koje traži preventivnu zaštitu in situ.

Pitanje je što i za koga sačuvati? Kao prvi cilj postavljeno je identificiranje i evidentiranje građe (inventarizacija), zatim pravna zaštita i organizacija pristupa. Navedeni postupci preduvjet su za registraciju građe.

Kao primjer provedbe *Programa* navedeno je u 2008. zbrinjavanje građe samostana sv. Frane u Šibeniku, tijekom 2009. šest knjižnica, a 2010. još dvije knjižnice.

Kao primjer dobre prakse, kolegica Katić ističe zaštitu knjižnične građe u franjevačkom samostanu u Požegi. Naime, suradnjom vlasnika kulturnog dobra i mjesne samouprave iznašla su se sredstva za sređivanje knjižnice koju vodi Odjel zaštite i pohrane knjižnične građe NSK tijekom rujna 2010.

Lukrecija Pavičić Domijan: *Stanje i problemi u baštinskim knjižnicama/zbirkama. Mogućnosti suradnje baštinskih ustanova*

Povijesna građa, knjižna i arhivska, stalno se nadzire. Sređuje se ovisno o mogućnosti zajednice i senzibilitetu. Zato je i stanje na terenu šaroliko – od nesređene i nepopisane do popisane građe.

U biskupijama i patrijaršijama građa je rjeđe popisana, najčešće identificirana.

Kao primjere loše prakse, Pavičić Domijan navodi izgubljene pergamene u knjižnici sv. Frane u Zadru. Fond parohijske knjižnice Srpske pravoslavne crkve u Dubrovniku popisuju stručne službe iz Srbije.

Pavičić Domijan napominje važnost suradnje knjižničara i arhivista. Građu treba obraditi etapno – popisati i zatim registrirati na zavičajnoj i državnoj razini.

U nedostatku sredstava, pažnju treba usmjeriti na preventivnu zaštitu pojedinih primjerkara, a listu prvenstava sastavljaju restauratori.

Pojedine knjižnice nemaju listu prvenstva za konzervaciju građe. Naglašava potrebu domaćinskog ponašanja prema sredstvima osiguranim za zaštitu građe. Primjerice, često se restaurirana građa vraća u isti prostor i neodgovarajuće uvjete.

Pohvalno se izrazila o pilot programima NSK i timskoj suradnji knjižničara, arhivista i konzervatora.

Dunja Saiter Šverko: *Postupci i dokumentacija*

Digitalizacija je samo jedan od elemenata sustavne zaštite. Često može biti poticaj za identifikaciju i evidenciju građe. Važna je prezentacija i dostupnost digitalizirane građe.

Nacionalno kulturno dobro ima prvenstvo u digitalizaciji. Teško je odrediti prvenstva za digitalizaciju građe zbog otežanog uvida u građu crkvenih zajednica, što daje nepotpunu sliku stanja na državnoj razini.

Ministarstvo kulture do sada je podržalo digitalizaciju oko 110 programa.

Očigledno je:

- stručna neobrađenost
- nedostatak ljudskih resursa
- loši uvjeti pohrane
- nepostojanje nacionalnog registra podataka.

Legislativa postoji, ali se u provedbi ne navodi odgovornost o građi.

Pravilnik o matičnoj službi i zakoni traži promjene, kao i imatelji građe.

Široko je područje imatelja kulturnog dobra, te predlaže formiranje komisija pri znanstvenim i sveučilišnim knjižnicama i NSK zbog brže identifikacije građe.

Ivanka Kuić, Iva Kolak, Anita Tičinović: *Kulturno dobro i koncept digitalne zbirke u Sveučilišnoj knjižnici u Splitu*

Zbirka serijskih publikacija Sveučilišne knjižnice u Splitu registrirana je kao kulturno dobro. Primjerice: prvi kalendar – *Lunario Dalmatino* (1820.), prvi časopis *Annuario Dalmatico* (1859.), prve novine *L'Avvenire* (1875.).

Izložen je koncept digitalne zbirke: u užem smislu predstavlja javno dostupne tiskane serijske publikacije koje imaju status kulturnog dobra, a u proširenom smislu digitalna zbirka povezana je poveznicom s različitim tekstovima koji sadrže organizirano znanje o njima (arhivi, članci, uvodnici ...).

Izloženi su ciljevi izgradnje digitalne zbirke, opis (OCR, datoteke, TIFF, JPEG, PDF), metapodaci, standardi. Planom digitalizacije obuhvaćeno je 15 časopisa i 25 novina. Do sada je digitaliziran splitski dnevnik *Novo Doba*, ali je javno dostupan samo iz lokalne mreže.

Milenka Bukvić: *Analiza stanja kulturnog dobra u nekim knjižnicama na temelju provedene ankete*

Analiza stanja izrađena je na uzorku od 10 knjižnica koje su odgovorile na anketni upitnik. Od njih deset, sedam ima zbirke registrirane kao kulturno dobro, u dvjema knjižnicama postupak registracije je u tijeku, a jedna ne posjeduje građu koja ima status kulturnog dobra.

Na građi se provode restauratorsko konzervatorski zahvati financirani 40 posto od Ministarstva kulture, 20 posto od donacija, 10 posto vlastitim sredstvima, 5 posto od grada, dok županije sudjeluju zanemarivo.

Nerazmjern je odnos oštećenosti građe (oko 80 posto) i restaurirane (oko 20 posto). Građa se restaurira u Hrvatskomu državnom arhivu, NSK, Državnom arhivu u Splitu i Konzervatorskom zavodu u Dubrovniku.

Sredstva od donacija osigurale su Sveučilišna knjižnica u Rijeci i Znanstvena knjižnica Dubrovnik.

Matične knjižnice koje u svojoj nadležnosti imaju spomeničke knjižnice i knjižnice crkvenih ustanova, smatraju da se o tim zbirkama ne skrbi dovoljno. Osim neredovitog i nedovoljnog financiranja ove djelatnosti (na poslovima matičnosti zaposlen uglavnom samo jedan djelatnik), u praksi ne postoji dobra koordinacija / raspodjela nadležnosti u zaštiti stare i rijetke građe između NSK i pokrajinskih matičnih knjižnica, a to su prema važećem pravilniku Sveučilišne knjižnice.

Sve knjižnice smatraju da je, usprkos potrebi digitalizacije, potrebno jednako kao i do sad voditi računa o primarnoj zaštiti i za nju i dalje osiguravati dovoljno sredstava iz mjesnih i državnog proračuna.

Sve knjižnice smatraju da je pri MK i /ili Hrvatskom zavodu za knjižničarstvo *potreban središnji registar građe koja ima status kulturnog dobra*, građe koja je digitalizirana, odnosno skupni katalog u kojemu će biti dovoljno podataka da pri određivanju prvenstava za slanje građe na restauraciju ili digitalizaciju ne moramo lutati od jednog do drugoga mjesnog kataloga.

Rasprava

Nakon navedenih izlaganja, uslijedila je vrlo živa rasprava. Navodimo neke od osnovnih naglasaka:

- u program zaštite i očuvanja pisane kulturne baštine moraju biti uključene i znanstveno nastavne ustanove
- predloženo je formiranje *Ureda za baštinu* izvan Ministarstva kulture
- naglašeni su problemi koje pri registraciji navedene građe imaju knjižnice u sastavu
- navedena je važnost registriranja neknjižne građe (plakati, sitni tisak)
- očigledno je nepostojanje strategije za digitalizaciju građe nastalu u 20. st., kao i neodgovarajući odnos Ministarstva kulture prema građi nastaloj u 20. stoljeću
- ukazano je na potrebu iznalaženja sredstava za digitalizaciju javno privatnom suradnjom
- u navedenim zakonima nema izraza *digitalizacija*
- u Programu NSK navedena su mjerila: stari rukopisi, knjižna građa tiskana do 1850.
- mnoge ustanove nisu upoznate s postupcima registracije
- malo je građe registrirano, knjižnična zajednica ne radi dovoljno na registraciji – primjerice, Knjižnice grada Zagreba postupaju po svim predviđenim standardima, iako građa ovakve vrste nije registrirana kao kulturno dobro
- narodne knjižnice nemaju zbirke Rare, ali imaju zaštićeni fond
- naglasak odgovornosti treba biti na imateljima kulturnog dobra – postojeće matične službe su dostatne
- mrežu postojećih matičnih službi treba preispitati.

Zaključak

- građu treba identificirati, klasificirati i vrednovati
- važnost timskog rada (suradnja knjižničara, arhivista s konzervatorskim odjelima)
- uputiti preporuku Ministarstvu kulture kao zakonodavcu o potrebi usklađivanja legislative koja bi se odnosila na knjižničnu građu koja ima svojstva kulturnog dobra
- uspostaviti učinkovit sustav nadzora, skrbi i prijenosa podataka o knjižničnoj građi koja ima svojstva kulturnog dobra

Sastavile
Mihaela Kovačić
Milenka Bukvić